

ПРИЧИНИ ДИСБАЛАНСУ В СИСТЕМІ «ПОПИТ-ПРОПОЗИЦІЯ» ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

С. В. Глівенко, канд. екон. наук, доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

Стаття присвячена питанню аналізу причин довготривалого дисбалансу в системі «попит-пропозиція» щодо підготовки фахівців з економічних спеціальностей, що зумовлено неузгодженістю ринку праці та системи вищої освіти України. Одним із шляхів оптимізації системи фінансування державного замовлення є децентралізація цього процесу та передача функцій на регіональний рівень, що дасть можливість регіональній еліті впливати на розміри та форми фінансування освіти в даному регіоні з урахуванням місцевих потреб.

Ключові слова: незбалансованість ринку праці, система фінансування державного замовлення, економічна освіта.

Стаття посвячена вопросу анализа причин длительного дисбаланса в системе «спрос-предложение» при подготовке специалистов экономических специальностей, что обусловлено несогласованностью рынка труда и системы высшего образования Украины. Одним из путей оптимизации системы финансирования государственного заказа является децентрализация этого процесса и передача функций на региональный уровень, что позволит региональной элите влиять на размеры и формы финансирования образования в данном регионе с учетом местных потребностей.

Ключевые слова: несбалансированность рынка труда, система финансирования госзаказа, экономическое образование.

ВСТУП

Освіта як галузь державного управління повинна забезпечити суспільство наявними трудовими ресурсами належної якості у потрібній кількості та в потрібний період часу. Це саме стосується й окремої категорії найманих працівників – менеджерів та спеціалістів вищого рівня, яких можна віднести до категорії бізнес-еліти країни. Замовником освітнянських послуг повинна стати не держава, а саме бізнес, а державні установи мають лише скеровувати цей процес, нівелювати певні циклічні коливання, впливати шляхом формування додаткових місць державного замовлення на фінансове становище певних ВНЗ з урахуванням їх науково-освітніх досягнень та соціальної ситуації в регіонах.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У статті ставилися такі цілі: проаналізувати причини структурної незбалансованості підготовки кадрів у системі вищої освіти з потребами економіки та визначити умови, за яких можливе солідарне фінансування освітньої сфери приватним капіталом.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Характерною рисою модернізації освіти повинна стати теза «темпи змін у системі освіти повинні бути вищими за темпи змін в економіці (виробництві), а темпи змін у менеджменті освіти – вищі, ніж темпи змін у системі освіти». Лише орієнтація на прогнозовані майбутні потреби економіки дозволять системі освіти встигати модернізувати освітні програми і вчасно готувати фахівців відповідно до потреб ринку.

Ситуація, яку ми бачимо зараз, зокрема з економічними спеціальностями, свідчить про 5 - 8-літнє відставання масштабів та

якості підготовлених кадрів від реальних потреб ринку. Наприклад, кінець дев'яностих років був присвячений підготовці економістів для промислової сфери, але до моменту закінчення їх підготовки промисловість України знаходилась у стані занепаду і вже не потребувала цих кадрів. Початок століття охарактеризувався значним розвитком фінансового сектору, але достатній кадровий резерв був створений лише у 2005 -2007 роках, саме напередодні всесвітньої фінансової кризи, у 2006 -2008 роках активно зростала сфера торгівлі, що зумовило попит на фахівців у цій галузі, але ще не закінчився цикл підготовки цих фахівців, як відбулося значне скорочення купівельної спроможності населення, пов'язане зі знеціненням гривні та згоранням програм кредитування населення.

Аналізуючи потреби економіки та відповідні дії освітньої галузі, можна говорити про два періоди, що спостерігались у кінці минулого століття та на початку нинішнього.

Перший цикл базувався на першочерговій потребі у всіх без винятку спеціалістах економічного профілю через повну нестачу кадрів у період становлення ринкової економіки України у період 1992 - 2000 роки. Цей період характеризувався становленням не лише економіки, а й економічної освіти в Україні. Орієнтація при формуванні державного чи цільового замовлення щодо майбутнього місця роботи спиралася на успадковану від СРСР структуру економіки, державних органів та установ, існуючі на той момент об'єкти промисловості. У той самий час освітні програми будувалися за мозаїчним принципом частково на основі модернізованих матеріалів та дисциплін, що спостерігались в системі навчального процесу за умов планової економіки, а частково за рахунок перекладних закордонних видань із проблематики, що існує лише в умовах вільного ринку. Суперечності, що були закладені у ході реалізації цього підходу, знайшли своє відображення та лягли в основу методичних та теоретичних суперечностей сьогоденної української економічної освіти.

Таблиця 1 - Приклад динаміки неузгодженості попиту та термінів підготовки фахівців економічних спеціальностей другого циклу

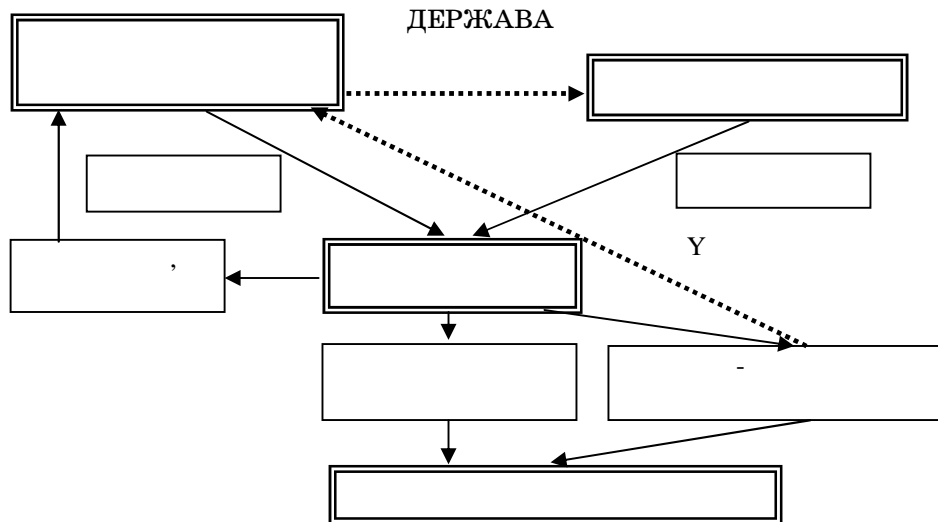
Напрямок підготовки	Період активного попиту на спеціалістів	Період формування нормативної освітньої бази	Період підготовки молодих спеціалістів	Період початку роботи та набуття необхідного досвіду	Період активної роботи спеціаліста
1	2	3	4	5	6
Економіка та фінанси, промисловості, менеджмент та маркетинг	1989-1995 Дефіцит кадрів	1992-1995 Дефіцит кадрів	1993-2000 Скорочення дефіциту кадрів	1998-2005 Насичення ринку	Починаючи з 2000 року (збігається зі скороченням промислового виробництва у країні та скороченням працюючих у цих галузях) Профіцит кадрів, проблеми з працевлаштуванням
Банківська справа, аудит, страхування	1991-1995 Дефіцит кадрів	1993-1996 Дефіцит кадрів	1995-2003 Скорочення дефіциту кадрів	2000-2008 Насичення ринку	Починаючи з 2000 року (на цей період припадає політична криза 2003-2004 років та фінансова криза 2008-2009 років, остання зумовлює значне скорочення працюючих у галузі) Профіцит кадрів, проблеми із працевлаштуванням

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Торгівля, маркетинг, реклама, PR-діяльність	2000-2008 Дефіцит кадрів	2002-2005 Дефіцит кадрів	2002-2010 Скорочення дефіциту кадрів	2007-2015 Насичення ринку	Починаючи з 2007 року (на цей період припадає фінансова криза 2008-2009 років, яка зумовлює значне скорочення споживчого попиту та скорочення працюючих у сфері торгівлі) Профіцит кадрів, проблеми з працевлаштуванням

Ефективна взаємодія бізнесу та держави у сфері фінансування освіти можлива лише за умови чіткої довгострокової та прогнозованої політики формування державних пріоритетів та державного замовлення. Довгострокова політика у галузі освіти має ґрунтуватися на базі довгострокової політики економічного розвитку країни та визначенні її пріоритетних галузей.

Таким чином, система вищих навчальних закладів країни повинна відображати структуру потреб суспільства у фахівцях найвищого ґатунку через створення довгострокових програм підготовки кадрів для окремих галузей чи видів діяльності. Експортно-орієнтовані галузі економіки України (вугільна, металовидобувна, хімічна) мають своїм коштом дбати про своє кадрове забезпечення, оскільки, як свідчать статистичні дані, вони забезпечують лише близько 10 відсотків податкових надходжень до бюджетів і завдяки офшорним схемам мінімізації оподаткування, практично не фінансують розвиток інфраструктурного та людського потенціалу країни, яким активно користуються впродовж десятиліть.

X – потенційно можливе солідарне фінансування галузі освіти;
Y – потенційно можливі соціально-інфраструктурні блага для олігархічного класу

Рисунок 1 - Участь олігархічного капіталу в солідарному фінансуванні освітніх послуг

Розуміючи специфіку розвитку великих капіталів в Україні, важко сподіватися на довгострокові проекти розвитку окремих галузей чи

регіонів, хоча концентрація та монополізація бізнесу в деяких базових галузях упродовж останніх десяти років мали б стати підґрунтям для побудови справжніх вертикально інтегрованих структур, у яких би не тільки матеріальні, а й людські ресурси входили до сфери інтересів власників даного бізнесу. Чому видобувні підприємства, що постачають на переробку, наприклад, руду, є у сфері інтересів бізнесу, а вищі навчальні заклади, що готують майбутніх спеціалістів для даної галузі (трудові ресурси на початковій стадії професійної підготовки), не цікавлять українських олігархів. Відповідь очевидна й проста, – вони настільки звикли до бездефіцитності ринку праці, особливо в промислових регіонах, що навіть не прогнозують варіанти обмеженості даного виду ресурсів.

ВИСНОВКИ

Нами виявлено довготривалий дисбаланс у системі «попит-пропозиція» щодо підготовки фахівців з економічних спеціальностей, що зумовлено неузгодженістю ринку праці та системи вищої освіти України.

Стратегія підприємств з тривалим життєвим циклом має бути узгоджена з освітньою політикою у даній галузі та даному регіоні. Структура державного замовлення не відповідає за темпами змін реальному виробництву і може розглядатися як створення певного резерву трудових ресурсів певної категорії, а основним замовником, джерелом фінансування та роботодавцем повинні стати в першу чергу великі підприємства відповідної галузі. Тобто солідарне фінансування професійного навчання молоді є не соціальною метою, а має стати суто економічною потребою великого та середнього бізнесу.

Одним із шляхів оптимізації системи фінансування державного замовлення є децентралізація цього процесу та передача функцій на регіональний рівень, що дасть змогу регіональній еліті впливати на розміри та форми фінансування освіти в даному регіоні з урахуванням місцевих потреб.

SUMMARY

The article is devoted to the analysis of the causes of long-term imbalances in the "supply-demand" within a process of training of specialists in economics, that is influenced by the inconsistency of the labor market and the system of higher education in Ukraine. One of the ways to optimize the system of financing the state order is the decentralization process and the transfer of functions to the regional level, which will allow the regional elite to have an impact on the volume and forms of funding of the education in the region in order to meet the local needs.

Key words: labor market imbalance, the system of financing, the government order, economic education.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Муравська В.А. Тенденції фінансування вищої освіти в Україні та за кордоном <http://magazine.faaaf.org.ua/content/view/full/1055/35/>
2. Іщук Л.І. Досвід диверсифікації джерел фінансування вищої освіти США http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/16_6/303_Iszczuk_16_6.pdf

Надійшла до редакції 21 вересня 2012 р.